

**^HYABANCI BAYRAKLI GEMİLERDE ÇALIŞAN
GEMİ ADAMLARININ HİZMET SÖZLEŞMELERİNDEN
KAYNAKLANAN DAVALARDA
GÖREVLİ MAHKEMENİN BELİRLENMESİ**

*Yrd. Doç. Dr. Nesibe KURT KONCA**

A. GİRİŞ

Gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, uygulanacak kanun hükümleri, işin görüldüğü geminin bayrağına ve büyüklüğüne göre değişmektedir. Bazı hallerde Deniz İş Kanunu, bazı hallerde, Borçlar Kanunu hatta Türk Ticaret Kanunu uygulama alanı bulmaktadır. Bu durum ise, esasen nitelik açısından birbirine çok benzeyen uyuşmazlıkların farklı mahkemelerde görülmesine neden olmaktadır.

Yargı uygulamasında, özellikle yeni Türk Ticaret Kanunu'nun kabulünden sonra görevli mahkemeye ilişkin olarak Yargıtay'ın farklı kararlar verdiği görülmüştür. Zira mevzuatımızda yapılan değişikliklerle ortaya çıkan mahkeme teşkilatımızdaki yenilikler, gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda görevli mahkemenin tartışılmasını gerektirmiştir. Şöyle ki, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu ile asliye ticaret mahkemeleri ile asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisi olarak değiştirilmiştir (TTK m. 5/3). Aynı kanun ile denizcilik ihtisas mahkemeleri de kaldırılmıştır.

Denizcilik ihtisas mahkemeleri kaldırılmasından kaynaklanan boşluğu doldurmak üzere, deniz ticaretine ve deniz sigortalarına ilişkin hukuk dava-

^H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, nkurt@cankaya.edu.tr

larında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bir yerdeki, asliye ticaret mahkemelerinin (dairelerinin) birini veya bir kaçını görevlendirebileceğine hükmedilmiştir (TTK m. 5/2).

Bu çalışmanın konusunu, esasen yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda görevli mahkemenin belirlenmesi oluşturmaktadır. Konu ele alınırken Yargıtay'ın güncel kararları değerlendirilecektir. Özellikle yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden kaynaklanan alacakları için gemi alacağı hakkına dayanmalarının görevli mahkemeye etkisi üzerinde durulacaktır.

B. GENEL OLARAK GÖREV KURALLARININ NİTELİĞİ

Mahkemelerin görevi, ancak kanunla düzenlenir. Göreve ilişkin kurallar, kamu düzenindedir (HMK m. 1). Mahkemenin görevli olması dava şartıdır (HMK m. 114, 1, c). Mahkeme, görevli olup olmadığını, davanın her aşamasında kendiliğinden araştırır. Taraflar da mahkemenin görevsiz olduğunu, davanın her aşamasında ileri sürebilirler. Mahkeme, resen veya tarafların görev itirazı üzerine, görevsiz olduğunu tespit ederse davanın usulden reddine karar verir¹ (HMK m. 115).

Mahkemeler görev sorununu ön inceleme aşamasında çözümlenmelidir. Ön inceleme aşamasında tespit edilemeyen görev sorunu, kamu düzenini

¹ **Ansay**, Sabri Şakir: Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960, s. 26; **Postacıoğlu**, İlhan E.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul 1975, s. 133-134; **Bilge**, Necip/**Önen** Ergun: Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1978, s. 173-174; **Berkin**, Necmeddin M.: Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi, İstanbul 1981, s. 301-302; **Üstündağ**, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, C. 1-2, Yerel Mahkemelerde Yargılama, Kanun Yolları ve Tahkim, İstanbul 2000, s. 170; **Alangoya**, Yavuz/**Yıldırım**, M. Kamil/**Deren-Yıldırım**, Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, İstanbul 2011, s. 49; **Muşul**, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2012, s. 55; **Görgün**, Şanal/**Kodakoğlu**, Mehmet: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2012, s. 75; **Kuru**, Baki/**Yılmaz**, Ejder/**Arslan** Ramazan: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2013, s. 123; **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2013, s. 154; **Karlı**, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, İstanbul 2012, s. 255; **Umar**, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2014, s. 15; **Ulukapı**, Ömer: Medeni Usul Hukuku, Konya 2014; s. 145.

ilgilendirdiği için yargılamanın sonraki aşamalarında da kendiliğinden veya talep üzerine incelenebilir. Ancak ön incelemenin amacı esasen bu tür sorunların bu aşamada çözümlenip yargılamanın düzen içerisinde sürdürülmesini sağlamaktır².

Birden çok hukuk disiplinini ilgilendiren, bu bağlamda özel ve genel mahkemelerin görev alanlarına dahil edilebilecek uyuşmazlıklarda görevli mahkemenin belirlenmesinde, çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Kanun koyucu, bu hallerde uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk kurallarına göre görevli mahkemeyi belirlemektedir. Mahkemenin görevli olması, dava şartı olduğu için, davanın esası hakkında inceleme yapılmadan önce mahkemenin görevli olup olmadığını değerlendirmesi gerekmektedir. Lakin, görevli olup olmadığını belirlemek için davanın esasına ilişkin kısmen inceleme yapması, davanın esasına uygulanacak hukuk kurallarını tespit etmesi, özellikle ticari davalar bakımından bir zorunluluk olmaktadır.

Mahkeme, tarafların ileri sürdüğü hukuki sebeplerle bağlı olmayıp, ileri sürdüğü vakıalara uygun olan hukuki sebepleri kendiliğinden bulup uygulayacaktır³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 33 uyarınca, hâkim, Türk hukukunu kendiliğinden uygular. Dolayısıyla, mahkemenin, ön inceleme aşamasında, davanın esasına ilişkin bir inceleme yaparak, dava sebebine göre uygulanacak kuralları tespit etmesi ve bu çerçevede görevli olup olmadığını belirlemesi gerekmektedir.

Görevli mahkemenin davada uygulanacak hukuk kurallarına göre belirlenmesi, yargılama aşamalarının birbirinin içine geçmesine yol açabilmektedir. Ön inceleme aşamasında mahkemenin görevine ilişkin olarak karar vermesi gereği, uyuşmazlığın esasına uygulanacak kuralları tespit etmesi zarureti ortaya çıkmaktadır. Ancak bu tespiti doğru olarak yapılabilmesi, her zaman mümkün olmadığı için, ön inceleme aşamasında verilmesi gerektiği halde görevsizlik kararı verilememektedir. Bu hallerde, tahkikat aşamasında, uyuşmazlığın esasını ve uygulanacak hukuk kurallarını

² **Köseoğlu**, Bilal: Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması, Ankara 2013, s. 18; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.564; **Yılmaz**, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2013, s. 880.

³ **Akil**, Cenk: "Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi", AÜHFD Yıl 2008, C.57 Sa. 3, s. 4.

belirleyen mahkeme, görevsiz olduğunu tespit edebilmektedir. Ön inceleme aşamasından sonra, yargılamanın ilerleyen aşamalarında görevsizlik kararı verilmesi hem zaman hem de iş gücü kaybına neden olmaktadır. Bu sebeplerle, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk kurallarına göre görevli mahkemenin belirlenmesi usul ekonomisi ilkesine aykırıdır (AY. m. 141; HMK m. 30)

C. GENEL OLARAK İŞ BÖLÜMÜ İLİŞKİSİ VE HÜKÜMLERİ

İş bölümü (iş dağılımı), iş yoğunluğu sebebiyle, bir yargı çevresinde bir mahkemenin birden fazla dairesinin kurulması halinde, bu daireler arasındaki ilişkiye verilen addır⁴.

İş bölümü ilişkisi, bir mahkemeye gelen dava ve işlerin, daireler arasında dağıtılmasıdır. 5235 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikten evvel, iş dağılımı dairelerin iş yükü esas alınarak yapılmaktaydı. Mahkemeye gelen dava ve işler içeriğine bakılmaksızın, daireler arasında paylaştırılmaktaydı. Daireler, mahkemenin görevi kapsamındaki dava ve işi, içeriği ne olursa olsun görmek ve hüküm vermek zorundaydılar. Daire kendisine gelen dava veya işi başka bir daireye gönderemezdi. Taraflar da daireler arasındaki iş bölümü ilişkisine itiraz edemezdi.

6460 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁵ ile 5235 sayılı Kanun'daki iş bölümü ilişkisi farklı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenleme uyarınca, iş durumunun gerekli kıldığı yerlerde hukuk mahkemelerinde birden fazla daire oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Özel kanunlarda başkaca hüküm bulunmadığı takdirde, ihtisaslaşmanın sağlanması amacıyla, gelen işlerin yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak, daireler arasındaki iş dağılımı

⁴ **Bilge/Önen**, s. 34; **Ansay**, s. 78; **Postacıoğlu**, Usul, s. 89; **Berkin**, s. 230, **Yılmaz**, s. 54. Bir yerde aynı çeşit mahkemeden birden fazla bulunuyorsa, bunlar arasındaki ilişki, "iş dağılımı" olarak da adlandırılmaktadır. Asliye ticaret mahkemeleri ile asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ilişki eski Türk Ticaret Kanunu döneminde "iş bölümü" olarak ifade edildiği için, kavram karışıklığını engellemek amacıyla iş dağılımı ilişkisi terimi bu yazarlar tarafından tercih edilmiştir; bkz. **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 168; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 114; **Karlı**, s. 13; **Ulukapı**, 47.

⁵ R.G. T. 30.04.2013, S. 28633.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenebilir. Bu kararlar, Resmî Gazete’de yayımlanır. Daireler, tevzi edilen davalara bakmak zorundadır (5235 Sayılı Kanun m. 6, IV).

Değişikliğin amacı, mahkemelerde uzmanlaşmayı sağlamaktır⁶. Mahkemeler, uyuşmazlıkların çeşitliliği nedeniyle, aralarında konu açısından herhangi bir benzerlik bulunmayan, birbirinden çok farklı davalara ardı sıra bakmaktadır. Bu çalışma düzeni mahkemelerin uzmanlaşmasını engellemektedir. Özellikle günümüzde, ticari ve sosyal hayattaki ilişkilerin çeşitliliği, çok farklı hukuk disiplinlerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu nedenle, mahkemelerin uzmanlaşmasını sağlamak üzere, dava ve iş konularına göre, bir mahkemenin daireleri arasında iş bölütü yapılması değişiklik ile düzenlenmiştir. Mahkemelerin uzmanlaşmasını sağlamak, uyuşmazlıkların adil ve makul sürede çözümlenmesine katkı sağlayacaktır. Ancak, yapılan değişiklik, mahkemelerin görevlendirilmesi biçiminde uygulanırsa, mahkemelerin görevinin kanunla belirlenmesi ilkesi zedeleneyecektir. Bu bağlamda, mahkemelerinin kuruluşunda en temel ilke niteliği taşıyan tabî hâkim ilkesinin ihlal edilmesi tehlikesi ortaya çıkmıştır. Bize göre, uzmanlaşmada önemli olan mahkemeden ziyade mahkemenin hâkimidir. Hâkimlerin uzmanlık bilgisi sahibi olmaları ve uzmanlık alanlarına göre tayin ve terfileri sağlanmadan, mahkemelerin görev alanlarının ayrışması, mahkemelere ihtisas mahkemesi adı verilmesi bir anlam taşımaz. Hâkimlerin uzmanlaşması sağlanmazsa, yargı teşkilatını oluşturan mahkemeler, renkli ama içleri aynı suyla dolu cam fanuslara benzer.

D. GEMİ ADAMLARININ HİZMET SÖZLEŞMELERİNDEN KAYNAKLANAN UYUŞMAZLIKLARDA DENİZ İŞ KANUNU’NUN UYGULAMA ALANI

Deniz İş Kanunu’nun kapsamı, diğer bir ifade ile uygulama alanı Kanun’un 1’inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Deniz İş Kanunu, “denizlerde, göllerde ve akarsularda Türk Bayrağını taşıyan ve yüz ve daha yukarı grostonilatoluk gemilerde bir hizmet akti ile çalışan gemiadamları ve

⁶ 6460 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un Gerekçesi, s. 6.

bunların işverenleri hakkında uygulanır". Deniz İş Kanunu kapsamına giren gemi adamlarıyla bunların işveren veya işveren vekilleri arasında bu kanundan veya hizmet sözleşmesinden doğan davalar hakkında, 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu hükümleri uygulanır ve iş mahkemeleri görevlidir⁷ (Deniz İş K. m. 46).

Deniz İş Kanunu'nun 2'nci maddesi uyarınca, bir hizmet sözleşmesine dayanarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimselere "gemi adamı" denir. Türk Ticaret Kanunu madde 934'te ise, "gemi adamları, kaptan, gemi zabıtları, tayfalar ve gemide çalıştırılan diğer kişilerdir" şeklinde düzenlenmiştir.

Deniz İş Kanunu, her gemi adamı hakkında uygulama alanı bulmaz. Kanun sadece Türk bayrağı taşıyan gemilerde, hizmet sözleşmesi ile çalışan gemi adamları ve işverenler bakımından uygulama alanı bulmaktadır. Geminin bir devletin bayrağını taşıması, o devletin hukuk düzenine bağlı olması ve o devlete tâbi olması sonucunu doğurur şeklinde bir anlayış vardır⁸. Yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamları, Deniz İş Kanunu'na göre dava açamazlar. Ancak, yabancı bayraklı gemilerde, geminin sicil yeri ile hiçbir bağlantısı olmayabilir. Bu hallerde, bu gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmelerini, sicil yeri hukukuna tâbi kılmak hakkaniyetine aykırılık sonuçları doğurabilir⁹.

Uygulamada, bazı devletler geminin tesciline ilişkin şartları, oldukça basit bir şekilde düzenlemekte ve bir takım resim ve harçların ödenmesi

⁷ **Başterzi**, Fatma: İş Yargısı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1999, s. 76; **Kar**, Bektaş: Deniz İş Hukuku, Ankara 2012, s. 50.

⁸ **Gökçe**, **Erdal**: Deniz İş Kanunu'nun Hukuk Sistemindeki Yeri ve Niteliği", İst. BD., C. 82, S. 2, Yıl 2009, s. 747. Geminin bayrağı, hangi devletin yetkisi altında olduğunu gösteren bir simgedir, bkz, **Aybay**, Rona: "Türk Hukukunda Gemilerin Uyrugu", Gündüz Ökçün'e Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 47, S. 1-2, s. 83.

⁹ Bkz. "elverişli bayrak ülkeleri (flag of convenience) olarak adlandırılan böyle ülkelerin varlığından dolayı gemi üzerindeki aynı hakların sicil yeri hukukuna tabi kılmak devletler özel hukuku hakkaniyetine aykırılık teşkil eder." **Özgenç**, Zeynep: "Gemi Alacaklısı Hakkına Uygulanacak Hukuk Sorunu", İpek Yolu Canlanıyor: Türk-Çin Hukuk Zirvesi, Uluslararası Hukuk Konferansı, Konferans Bildiri Kitabı, Ankara 2013, s. 239.

karşılığında bayrak hakkını her türlü gemiye tanımaktadır¹⁰. “Kolay bayrak”, “ucuz bayrak” veya “elverişli bayrak” sicili denilen bu sicillere gemilerin tescil edilmesi, vergi ve harçlara ilişkin sağladığı avantajlarla tercih edilmekte ve bu suretle işletme maliyetleri düşürülmektedir¹¹. Bu sebeplerle, Türkiye’de gemi sahipleri, Milli Gemi Sicili yerine kolay bayrak sicillerini tercih etmektedir. Ancak, bu durum, yabancı bayraklı gemilerde çalışan kişilerin Deniz İş Kanunu’nun uygulama alanı dışında olması sonucunu doğurmaktadır. Yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamları, hak arama özgürlüğü bakımından eşitsizliğe uğramaktadır. Bu hususta, eşitlik ilkesini gözetir şekilde düzenlenme yapılması ihtiyacı vardır.

06.05.2009 tarihinde kabul edilen, 5897 sayılı Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹² ile tescilli bulunmayan tüm gemilerin kayıt altına alınması ve mali külfetler başta olmak üzere çeşitli nedenlerle yabancı bayrak çekmiş olan özel teknelerin Türk bayrağına dönmesi amaçlanmıştır¹³. Ancak, yapılan bu düzenleme yeterli olmamıştır. 2013 yılı istatistiklerine göre, Türkiye bağlamında deniz ticareti filosunda bulunan (1000 GT ve üzeri) 1489 gemiden 890’ı yabancı bayraklı; 599’u ise Türk bayraklıdır¹⁴. Buna göre, Türk deniz ticareti filosunun yaklaşık %60’ı yabancı bayrak taşımaktadır. Çalışma konumuz bakımından bunun önemi, deniz iş hukuku bağlamında ortaya çıkacak uyumsuzlukların büyük bir kısmına, gemilerin yabancı bayrak taşınması sebebiyle, Deniz İş Kanunu’nun uygulanamayacak olmasıdır. Bunun doğal sonucu, aslında iş hukuku uyumsuzluğu olan bu davaların iş mahkemelerinin görev alanı dışında kalmasıdır.

¹⁰ Özman, Aydoğan: Deniz Hukuku I, Ankara 2006, s. 189.

¹¹ Özman, s. 190; Çağa, Tahir/Kender, Rayegan: Deniz Ticaret Hukuku I, İstanbul 2010, s. 85; Gökçe, s. 749.

¹² RG. T. 16.05.2009, S. 27230.

¹³ 5897 sayılı Kanun’un Genel Gerekçesi, bkz. <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/2/2-0266.pdf> (17.04.2014).

¹⁴ Bkz. Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Deniz Ticareti 2013 İstatistikleri, http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/DTGM/tr/Kitaplar/20140613_162122_64032_1_64480.pdf (17.09.2014).

Yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının ücret alacağı gibi hizmet sözleşmesinden kaynaklanan davalarında iş mahkemesi görevli değildir. Yargıtay'ın içtihadı da, yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının taraf olduğu hizmet sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda iş mahkemelerinin görevli olmadığı yönündedir¹⁵.

E. TÜRK BORÇLAR KANUNU BAKIMINDAN GEMİ ADAMLARININ HİZMET SÖZLEŞMELERİNDEN DOĞAN UYUŞMAZLIKLARDA GÖREVLİ MAHKEME

Yabancı bayraklı gemilerde veya Türk Bayraklı olmakla birlikte, yüz gronstonlitoluk sınırın altın bulunan gemilerde çalışan gemi adamlarına Deniz İş Kanunu uygulanmaz (DİK. m. 1). Deniz İş Kanunu'na tâbi olmayan gemi adamlarına, Türk Ticaret Kanunu'nun kaptan hakkındaki hükümleri saklı kalmak kaydıyla, Türk Borçlar Kanunu'nun hizmet sözleşmeleri hakkındaki genel hükümleri uygulanır¹⁶.

Hizmet sözleşmesi, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir (TBK. m. 393).

¹⁵ "Dava, yabancı bayrak taşıyan gemide çalışan kaptanın hizmet aktinden kaynaklanan alacak istemine ilişkindir. Her ne kadar 854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 2/B maddesine göre kaptanlar gemi adamı sayılmış ve 66. maddesinde gemi adamlarıyla bunların işverenleri arasında bu kanundan veya hizmet aktinden doğan davalar hakkında 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüşse de Deniz İş Kanunu'nun 1/1. Maddesinde bu yasanın Türk Bayrağı'nı taşıyan gemi işadamları hakkında uygulanacağı belirtilmiştir. Bu durumda mahkemece, yabancı bayrak taşıdığı konusunda ihtilaf bulunmayan gemide çalışan davacı kaptanın hizmet aktinden kaynaklanan davasının, 4857 sayılı İş Kanunu ve 854 sayılı Deniz İş Kanunu kapsamında bulunmadığı değerlendirilerek davaya bakılması gerekirken, yazılı şekilde İş Mahkemesinin görevli olduğundan bahisle dava dilekçesinin görev yönünden reddi bozmayı gerektirmiştir." 11. HD., E. 2008/5879, K. 2009/10480, T. 12.10.2009 (Kazancı İçtihat Bilişim Bankası- 03.04.2014).

¹⁶ Okay, M. Sami: Deniz Ticaret Hukuku, C. I, İstanbul 1970, s. 304; Kar, s. 56-57; Mollamahmutoglu, Hamdi/Astarlı, Muhittin/Baysal, Ulaş: İş Hukuku, Ankara 2014, s.66; Ocak, Uğur: 4857 Sayılı İş Kanunu'na Göre 9, Hukuk Dairesinin Emsal İçtihatlarıyla İşçilik Alacakları, Ankara 2013, s. 2034.

Deniz İş Kanunu veya İş Kanunu'na tâbi olmayan işçiler bakımından Borçlar Kanunu'nun hizmet sözleşmesine ilişkin hükümleri doğrudan doğruya uygulanmaktadır¹⁷. Bu bağlamda, yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıkların, Türk Borçlar Kanunu'nun genel hükümleri uygulanacağından esasen genel görevli mahkeme olan asliye hukuk mahkemesinde görülmesi gerekir¹⁸.

Yargıtay'a göre, gemi yabancı ülke bayrağı taşıyor veya gemi Türk bayraklı olsa dahi yüz grostonalitonluk değilse ya da diğer belirtilen istisnai şartları taşıyor ise bu gemide çalışanlar hakkında Deniz İş Kanunu uygulanamaz. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 13.02.2012 tarihli kararında, taşıma işinde çalışan ve kıdem tazminatı ile kıdem tazminatı faiz, yıllık ücretli izin, fazla mesai ve tatil çalışmaları karşılığı ücret alacaklarını talep eden gemideki işçilerin Deniz İş Kanunu kapsamı dışında kalmaları halinde, haklarında Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulanacağına hükmetmiştir. Bu tür davalar, İş Kanunu kapsamında bulunmadığı için esasen genel mahkemeler görevlidir¹⁹.

F. TÜRK TİCARET KANUNU BAKIMINDAN GEMİ ADAMLARININ HİZMET SÖZLEŞMELERİNDEN DOĞAN UYUŞMAZLIKLARDA GÖREVLİ MAHKEME

1. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nda, gemi adamlarına ilişkin pek çok hüküm bulunmaktadır. Bu hükümler, gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinden

¹⁷ **Yılmaz**, Ejder: "Genel Kanun-Özel Kanun İlişkisi (Türk Borçlar Kanunu ve İş Kanunu Bağlamında)", Sicil İş Hukuku Dergisi, Y. 6, S. 22, Haziran 2011, s. 28.

¹⁸ **Kar**, s. 58.

¹⁹ "Görev kamu düzenine ait olduğundan resen dikkate alınmalıdır. O nedenle özellikle davalı işverenin ve sahip olduğu geminin yukarıda belirtilen hükümlere göre Deniz İş Kanunu kapsamında olup olmadığı araştırılmalı, davalı işverenin ve sahip olduğu geminin Deniz İş Kanunu kapsamında kalmadığı ve bu nedenle davacı deniz taşıma işinde çalışan gemi adamının İş Kanunu yanında Deniz İş Kanunu yararlanamayacağı saptandığı takdirde, genel hukuk mahkemeleri uyuşmazlıkta görevli olacağından görevsizlik kararı verilmelidir. Aksi halde ise davacı gemi adamının tazminat ve alacakları Deniz İş Kanunu'nun 14, 16, 20, 28, 40 ve 43. Maddeleri hükümleri dikkate alınarak hesaplanmalı, gerekçelendirilmeli ve sonucuna göre karar verilmelidir." (9. HD. E. 2009/31285, K.2012/3117, T.13.02.2012 (Bkz. Çalışma ve Toplum, 2012/3, s. 208-212).

kaynaklanan uyuşmazlıklarda uygulama alanı bulmaktadır. Gemi adamları ile işveren arasındaki hukuksal ilişkinin birden fazla kanun ile düzenlenmesi, kanun yapma tekniğine aykırıdır. Bu husus doktrinde eleştirilmiştir²⁰.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin içtihadına konu olan uyuşmazlıkta, gemi adamı ücret alacağına ilişkin gemi alacaklısı hakkına dayanmamıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun gemi adamlarına ilişkin hükümlerinin uygulanmasına ilişkin bir talebi olmamıştır. Yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamları, hizmet sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıkta, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen, gemi adamlarının özellikle kaptanın hak ve yükümlülüklerine ilişkin hükümlerin uygulanması halinin görevli mahkemeye etkisinin tartışılması gerekmektedir.

Yargıtay 20. Hukuk Dairesi, yeni Türk Ticaret Kanunu yürürlüğe girmeden önceki dönemde, gemi adamlarının ücret alacaklarına ilişkin uyuşmazlıklarda, gemi üzerinde kanuni rehin hakkı (Eski TTK. 1235/b. 3) talep edilmişse, görevli mahkemenin denizcilik ihtisas mahkemesi olduğu sonucuna varmıştır²¹. Buna gerekçe olarak, ücret alacağına ilişkin gemi üzerinde

²⁰ **Atamer**, Kerim: "Gemi Adamlarına İlişkin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerinin Kaynakları ve Görevli Mahkeme Sorunu", İş Dünyası ve Hukuk - Prof. Dr. Tankut Centel'e Armağan, İstanbul 2011, s. 893; **Atamer**, Kerim: "Gemi Adamlarına İlişkin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerinin Kaynakları ve Görevli Mahkeme Sorunu", 2. Bölüm, E-Journal f Yasar University, Cilt 8, Özel Sayı - 2013, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, s. 409 vd.

²¹ "Dava, M/V Hakkı gemisinde personel olarak çalışan davacıların ücret alacakları ile birlikte gemi üzerinde kanuni rehin hakkı (gemi alacaklısı hakkı) tanınması istemine ilişkindir. 6762 sayılı Türk Ticaret Yasasında görev hususunu düzenleyen 4. maddesinde 20.04.2004 tarih 5136 Sayılı Yasa ile eklenen son fıkrada "is durumunun gerekli kaldığı yerlerde HSYK'nın olumlu görüşü ile Adalet Bakanlığı'nca bu yasanın dördüncü kitabında yer alan deniz hukukuna ilişkin ihtilaflara bakmak ve asliye derecesinde olmak üzere Denizcilik İhtisas Mahkemeleri kurulur. Bu mahkemelerin yargı çevresi HSYK tarafından belirlenir" hükmü yer almaktadır. TTY'nin eklenen metninden de anlatıldığı gibi TTY'nin 4. Kitabında yaralan 816 ila 1263 maddeleri arasında düzenlenen uyuşmazlıkların deniz hukukuna ilişkin olup, kurulması halinde Denizcilik İhtisas Mahkemesinde görülmesi hususu tartışmasıdır. Somut olayda; davacıların talebi TTY'nin 1235/3. Maddesinden kaynaklandığı, gemideki çalışmaların karşılığının istendiği, aynı zamanda gemi üzerinde kanuni rehin hakkı da talep edildiği, uygulanması gereken maddenin TTY'nin 4. kitabında yer aldığı ve Deniz Hukuku ile ilgili olduğu anlaşılmalıdır.

talep edilen rehin hakkına ilişkin düzenlemenin Türk Ticaret Kanunu'nun deniz hukuku kitabında düzenlenmiş olmasını göstermiştir.

Kar, ticaret gemileri bakımından bu gemilerin deniz ticaret hukukuna ilişkin hükümlere tâbi olması sebebiyle, yeni Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğünden önceki dönemde, ihtisas mahkemelerinin görevli olabileceğini belirtmiştir²². Yargıtay'ın 9. ve 21. Hukuk Dairelerinin bu yönde kararları bulunmaktadır²³. Yargıtay, bu kararlarında denizcilik ihtisas mahkemesinin görevli olduğuna hükmederken esasen geminin ticaret gemisi olmasını gerekçe göstermiştir. Bize göre gemi adamının hizmet sözleşmesiyle çalıştığı geminin ticaret gemisi olması, görevli mahkemenin belirlenmesi ölçüt olmamalıdır. Denizcilik ihtisas mahkemelerinin görev alanı, eski Türk Ticaret

görevli mahkeme Denizcilik İhtisas Mahkemesidir." 20. HD., E. 2006/7502 K: 2006/10675 T: 17.07.2006 (bkz. İst. BD., C. 83, S. 2, Yıl 2009, s. 581-582).

²² **Kar**, s. 58.

²³ "Somut olayda davacının çalıştığı MV Egemen Döven adlı geminin Malta Bandıralı kuru yük gemisi olduğu, hal böyle olunca davacının Deniz İş Kanunu kapsamında bir çalışmasının bulunmaması nedeniyle 5521 sayılı Yasa uyarınca İş Mahkemesinin davaya bakma görevinin bulunmadığı anlaşılmakla mahkemece görevsizlik kararı verilmesi doğrudur. Ancak davaya genel mahkemelerde değil özel yetkili İstanbul Denizcilik İhtisas Mahkemesinde bakılacağından karar kesinleştiğinde ve talep halinde dosyanın görevli ve yetkili İstanbul Denizcilik İhtisas Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekirken Kartal Nöbetçi Asliye Hukuk mahkemesine gönderilmesi karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir. Ne var ki bu yanlışlığın giderilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden hüküm bozulmamalı, HUMK'nun 438/7.maddesi gereği düzeltilerek onanmalıdır." 21. HD., E. 2010/114401, K. 2010/13390, T. 29.12.2010 (Kazancı İçtihat Bilişim Bankası- 31.03.2014). "Gemi yabancı ülke bayrağı taşıyor veya gemi Türk bayraklı olsa bile yüz grostonlitoluk değil ise, bu gemide çalışanlar hakkında Deniz İş Kanunu uygulanmayacaktır. İş ilişkisine dayalı bir uyuşmazlıkta işçi deniz taşıma işinde çalışır, ancak çalıştığı gemi Deniz İş Kanunu kapsamında kalmaz ise uyuşmazlığın Borçlar Kanunu hükümlerine göre genel mahkemede çözümleneceği açıktır. Ancak gemi ticaret gemisi ise deniz ticareti hükümlerine tabi olması nedeni ile özel ihtisas mahkemesi görevli olabilir. Nitekim 5136 sayılı Kanun ile 6792 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 4.maddesine eklenen fıkra uyarınca 19.07.2004 tarihli olurla İstanbul'da kurulan Denizcilik İhtisas Mahkemesi HSYK'nın 20.07.2004 gün ve 370 sayılı kararı ile faaliyete geçirilmiş olduğundan, uyuşmazlığın bu mahkemeye gönderilmesi gerekir." 9. HD. E. 2011/17974, K. 2013/12661, T. 29.04.2013 (Kazancı İçtihat Bilişim Bankası- 31.03.2014).

Kanunu'nun Dördüncü Kitabında yer alan deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıklardır²⁴. Bu bağlamda, bir ticaret gemisinde çalışan gemi adamının hizmet sözleşmesine ilişkin uyuşmazlığın çözümünde, Türk Ticaret Kanunu'nun Dördüncü Kitabında yer alan deniz ticaret hukuku hükümleri doğrudan uygulanmaz. Yargıtay dairelerinin belirtilen eski içtihatlarında vardıkları sonuca, bu sebeple katılmamaktayız.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, yeni tarihli içtihatlarında, yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkları ticari dava olarak nitelendirmemiştir²⁵. Yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinden kaynaklanan işçilik alacaklarına ilişkin uyuşmazlıklarda, genel mahkemelerin görevli olduğuna hükmetmiştir.

2. Gemi Alacaklısı Hakkı

Yabancı bayraklı gemide çalışan gemi adamlarının, gemide çalıştırılmakta olmaları dolayısıyla ödenecek ücretlere ve diğer tutarlara ilişkin talep-

²⁴ Şahan, Havva Gül: Kuruluş İşlevleri ve İşleyişi Bakımından Medeni Yargılama Hukukunda Özel Görevli Mahkemeler, Ankara 2012, s. 191.

²⁵ “Davacı vekili, davalı şirkete ait Panama bayraklı gemide üçüncü kaptan olarak çalışmakta iken iş sözleşmesinin feshedildiğini, alması gereken dört aylık maaş ve ikramiye tutarının kendisine ödenmediğini, müvekkilinin sözleşmesi feshedildikten sonra hiçbir işe karışmaması için 11 gün boyunca geminin kamarasında hapsedilmesi ve vardiyası sırasında bir balıkçı teknesine çarpacağı iddiasıyla sözleşmesinin feshedilmesinin kendisini manevi olarak olumsuz etkilediğini ileri sürerek, 18.000 USD ücret alacağı ve 18.000 USD manevi tazminatın tahsilini talep ve dava etmiştir...Mahkemece, iddia ve tüm dosya kapsamına göre, davanın tarafları arasındaki temel ilişkinin TBK'nın 393 ve devamı maddelerinde düzenlenen hizmet sözleşmesinden kaynaklandığı, davada ihtilafın 6102 sayılı TTK'nın 5. maddesinde yer alan deniz ticaretine ilişkin bir ihtilaf olmaması, uyuşmazlığın Türk Ticaret Kanunu'nda öngörülen ya da diğer kanunlarda öngörülen deniz ticaretine ilişkin düzenlemelerin bulunduğu bir kanunun uygulamasının söz konusu bulunmaması ve her iki tarafın ticari işletmesiyle ilgili hususlardan doğan bir ihtilafında olmaması nedeniyle davanın ticari dava olmadığı, davanın alacak hakkının doğru olmadığını tartışacak ve tespit edecek mahkemenin asliye ticaret mahkemesi olduğu gerekçesiyle, görevsizlik kararı vermiştir. Kararı, davalı vekili temyiz etmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı deliller ile gerektirici sebeplere göre, davalı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde değildir. “ 11. HD., E. 2014/10411, K. 2014/13732, T. 15.09.2014 (Karar yayımlanmamıştır).

lerini ve bu alacakları dolayısıyla gemi üzerinde kanuni rehin hakkı tesisi davalarında görevli mahkemenin belirlenmesi hukuki sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kanuni rehin hakkı ile kast edilen esas olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 1320 ve devamı maddelerinde (Eski TTK m. 1234 vd.) düzenlenen gemi alacağına dayanan gemi ve eklentileri üzerindeki kanuni rehin hakkıdır. Gemi alacaklısı hakkı, kanunda belirtilen alacaklardan birinin doğması halinde, alacak sahibine, gemi ve eklentisi üzerinde, gemiye zilyet olan herkese karşı ileri sürülebilen, diğer kanuni ve akti rehin haklarıyla aynı yükümlülüklerden öncelikli kanuni rehin hakkıdır²⁶.

Gemi adamlarına, gemide çalıştırılmakta olmaları dolayısıyla ödenecek ücretlere ve diğer tutarlara ilişkin istem hakları, gemi alacaklısı hakkı verir. Gemi adamlarının ülkelerine getirilme giderleri ve onlar adına ödenmesi gereken sosyal sigorta katılma payları da bu hak kapsamındadır (TTK m. 1320).

Gemi alacaklısı hakkı, asıl alacağa sıkı sıkıya bağlı ve fer'i nitelikte bir haktır²⁷. Bu sebeple, gemi alacaklısı hakkı, teminat altına aldığı alacaktan ayrı ve bağımsız olarak yargılama ve icra takibi konusu yapılamaz (TTK m. 1377). Dolayısıyla, gemi adamları, ücret alacaklarına ilişkin olarak, tek başına gemi alacaklısı hakkını bir davada ileri süremezler. Gemi alacaklısı hakkının, asıl alacak niteliğinde olan ücret alacağı hakkı ile birlikte dava

²⁶ **Çağa**, Tahir/**Kender**, Rayegân, Deniz Ticareti Hukuku III, Gemi ve Yük Alacaklısı Hakları, Zamaşımı Deniz Hukukunda Cebri İcra, İstanbul 2005, s. 4; **Barlas**, Nuray: Gemi Alacaklısı Hakkı Veren Alacaklar ve Gemi Alacaklısı Hakkının Hukuki Niteliği, İstanbul 2000, s. 6; **Türkel**, Doğuş Taylan: Gemi Alacaklısı Hakkının Paraya Çevrilmesi, İzmir 2008, s. 5; **Can**, Begüm: Deniz İcra Hukukunda Gemi Alacaklısı Hakkı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 10; **Kaner**, İnci: "Gemi Alacaklısı Hakkı ve Gemi Alacağı", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt, 18, Sayı, 2, Özel Sayı "6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nu Beklerken" 10-11-12 Mayıs 2012 - Sempozyum, 2013, s. 487; **Süzel**, Cüneyt: Gemi Alacaklısı Hakkı ve Gemi İpoteği Hakkında 1993 Cenevre Sözleşmesi ve Yeni Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 2012, s. 153.

²⁷ **Atamer**, Kerim: "Gemi ve Yük Alacaklısının Haklarının Kullanılmasında Yargılama Usulü ve İcra", XIV. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (4-5 Nisan 1997), Ankara, 1997, s. 224; **Özgenç**, s. 228.

konusu yapılması gerekir. Ayrıca, Türk hukukunda, gemi alacaklısı hakkına ilişkin uyuşmazlıklarda, ayrı bir yargılama usulü bulunmamaktadır²⁸.

Yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak kanun hükümlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Zira, ülkemizde, asliye ticaret mahkemelerinin ve iş mahkemelerinin görev alanı belirlenirken uyuşmazlığın esasına uygulanacak kuralların niteliğinden hareket edilmektedir²⁹. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 4'üncü maddesi uyarınca, bu Kanun'da öngörülen hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ticari dava ve ticari nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılır. Aksine hüküm bulunmadıkça, dava olunan şeyin değerine veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir. Keza, Deniz İş Kanunu kapsamına giren gemi adamlarıyla bunların işveren veya işveren vekilleri arasında bu kanundan veya hizmet sözleşmesinden doğan davalar hakkında, 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu hükümleri uygulanır (Deniz İş K. m. 46,I). Dolayısıyla, sorunun, davanın esasına uygulanacak hukuk kurallarına göre davanın niteliğinin ve görevli mahkemenin belirlenmesidir. Yabancı bayraklı gemide çalışan bir gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan alacaklarını dava ederken aynı zamanda gemi alacağı hakkına dayanması durumunda, uyuşmazlığın esası alacak hakkı olarak değerlendirilirse, asliye hukuk mahkemesi, buna karşılık, gemi alacağı hakkı uyuşmazlığın esası kabul edilirse, asliye ticaret mahkemesi görevli olacaktır. Yargıtay'ın bu hususta bir biri ile çelişen içtihatları bulunmaktadır.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, yabancı bayraklı bir gemide çalışan kaptanın ücret alacaklarının tahsilini ve gemi alacaklısı hakkını konu alan bir davada asliye ticaret mahkemesinin görevli olduğuna hükmetmiştir. "*Dava, yabancı bayraklı gemide kaptan olarak çalıştığını iddia eden davacının ücret alacağının tahsili ve kanuni rehin hakkı tesisi istemine ilişkindir. 6762 sayılı*

²⁸ **Günay**, M. Barış: Türk ve Anglo Amerikan Hukukunda Gemi Alacaklısı Hakkı, Ankara 2009, s. 60.

²⁹ **Toksal**, Baki: Türk Ticaret Kanunu Şerhi C. I, Ankara 1986, s. 56; **Kurt Konca**, Nesibe: "Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Asliye Ticaret Mahkemeleri", TAAD., YIL: 4, S. 15 (EKİM 2013), s. 90.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1005. maddesinde aksi kararlaştırılmış olsa bile donatan tarafından kaptana her zaman yol verilebileceği, kaptanın tazminat haklarının mahfuz olduğu belirtilmiş; aynı kanunun 1015 maddesinde ise gemi zayi olsa bile kaptanın, deniz raporunu tesbit ettirmeye ve icabettiği müddetçe donatının menfaatlerini korumaya mecbur olduğu, kaptanın bu müddete ait ücret ve geçim masraflarından başka 1007. madde gereğince parasız götürülmesini ve bunun tutarı olan tazminatı istiyebileceği düzenlenmiştir. Bu itibarla, kaptan başlığı altında düzenlenen hükümlerin 6762 Sayılı TTK'nın dördüncü kitabında yer aldığı nazara alınarak uyumsuzluğun Denizcilik İhtisas Mahkemelerinde görülüp karara bağlanması gerekir. Bununla birlikte, 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6103 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 8. maddesi uyarınca 6762 sayılı Kanun'un 4. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca kurulmuş Denizcilik İhtisas Mahkemesi'nin görmekte olduğu davaların Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından Türk Ticaret Kanunu ile diğer kanunlardan doğan deniz ticaretine ve deniz sigortalarına ilişkin hukuk davalarına bakmakla görevli kılınacak asliye ticaret mahkemelerine devredileceği düzenlenmiş, bu itibarla 13.07.2012 tarih 451 karar numaralı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Genel Kurul Kararı uyarınca da adı geçen uyumsuzluklar için İstanbul 51. ve 52. Asliye Ticaret Mahkemeleri görevlendirilmiştir. Görevle ilgili düzenlemeler kamu düzenine ilişkin olup taraflar ileri sürmesine de mahkemece re'sen nazara alınır. Bu durum karşısında mahkemenin görevli olduğu anlaşıldığından yazılı gerekçeyle dava dilekçesinin görevsizlik nedeniyle reddine karar verilmesi doğru olmamış, hükmün bu nedenle bozulması gerekmiştir³⁰. Yargıtay içtihadında esasen, hizmet sözleşmesine ilişkin Borçlar Kanunu hükümlerinin değil, Türk Ticaret Kanunu'nda kaptanın hak ve yükümlülüklerini düzenleyen çeşitli hükümlerin uygulanacağı gerekçesiyle davayı, ticari dava olarak kabul etmiştir. Ancak, dava esasen ücret alacakların dayanmaktadır. Gemi yabancı bayraklı olduğu için Deniz İş Kanunu uygulanmamaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen kanuni rehin hakkı, alacaktan bağımsız olarak yargı ve icra yoluyla ileri sürülemediği, fer'i nitelikte olduğu için mahkemenin görevinin belirlenmesinde esas alınmamalıdır. Bu sebeple Yargıtay'ın bu kararını yerinde bulmuyoruz.

³⁰ 11. HD., E. 2013/17600; K. 2013/23122, T. 18.12.2013 (Karar yayımlanmamıştır).

Atamer, Deniz İş Kanunu kapsamında bulunan bir gemi adamının, alacağı, hizmet sözleşmesinden doğmuş olması durumunda, o alacağa ilişkin her türlü uyuşmazlığın esasen iş mahkemesinde görülmesi gerektiği görtüştündedir. Alacağın, Türk Ticaret Kanunu'na göre rehin hakkı ile güvence altına alınıp alınmadığı; alınmışsa, rehin hakkından doğan ayrıcalıklar ve zamanaşımı gibi uyuşmazlıklar, hizmet sözleşmesinden doğan alacağın ayrılmaz bir parçası olarak, iş mahkemesi tarafından görülmelidir³¹. Buna göre, yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden kaynaklanan alacaklarında, gemi alacağı hakkına dayandıkları halde görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesi olmalıdır. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin bu yönde de içtihadı bulunmaktadır³².

Atamer, gemi alacağı niteliğini taşıyan, Türk Ticaret Kanunu'nun 1390 ile 1392'nci maddelerine göre sıra cetvelindeki yeri belirlenen "gemi adamı alacakları" Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlendiği için ticari dava sayıldığı ve bu sebeple asliye ticaret mahkemelerinde görülebileceği görtüştündedir.

³¹ **Atamer**, 1. Bölüm, s. 892.

³² "Davacı vekili, müvekkilinin 27/11/2012 tarihli sözleşme uyarınca davalının donatanı olduğu ... adlı gemide usta gemici olarak çalışmaya başladığını, 09/01/2013 tarihinde işverenin iş sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin yasal yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle meydana gelen iş kazası sonucu müvekkilinin malul kaldığını ileri sürerek belirsiz alacak davası şeklinde maddi ve manevi tazminatın faiziyle birlikte davalıdan tahsiline ve ... adlı gemi üzerinde kanuni rehin hakkı tesis edilmesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, davanın reddini istemiştir. Mahkemece, iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre davanın iş kazasından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat davası olduğu, taraflar arasındaki temel ilişkinin hizmet sözleşmesi olduğu, geminin yabancı bayraklı olması sebebiyle uyuşmazlığa Deniz İş Kanunu'nun uygulanamayacağı, uyuşmazlığın TTK'nın 5. maddesinde yer alan deniz ticaretine ilişkin bir ihtilaf olmaması nedeniyle deniz ihtisas mahkemesinin görevsiz olduğu, HMK'nın 1 ve 2. maddeleri uyarınca görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğu, asıl alacağın var olup olmadığını tartışacak ve tespit edecek mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olması nedeniyle fer'i nitelikteki kanuni rehin hakkı tanınması talebini de asıl alacağın var olup olmadığını tartışacak ve tespit edecek asliye hukuk mahkemesinin hükme bağlaması gerektiği gerekçesiyle mahkemenin görevsizliğine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı deliller ile gerektirici sebeplere göre, davacı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde değildir." 11. HD., E. 2014/11194; K. 2014/14211, T. 22.09.2014 (Karar yayımlanmıştır).

Ancak, yazar, bu davaların aynı zamanda Deniz İş Kanunu kapsamında sayılabileceği, dolayısıyla iş mahkemelerinin de bu davalar bakımından görevli yargı mercii olduğunu kabul etmektedir. Bu sebeplerle, yazar, bu uyuşmazlıklarda davacı gemi adamının görevli yargı yerini belirleme bağlamında seçim hakkı bulunduğunu ileri sürmektedir³³. Görev kuralları kamu düzenine ilişkin olduğu için, bir davada aynı anda birden fazla mahkemenin görevli mahkeme olamayacağı görtüşündeyiz. Taraflar, görevli mahkeme konusunda sözleşme yapamayacakları gibi, davacı tarafa da görevli mahkemeyi seçme hakkı bırakılamaz. Gemi adamlarının hizmet sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, kanuni rehin hakkı tesisini talep etseler bile, asıl alacak bakımından görevli olan mahkemede dava açılmalıdır. Asıl alacak Deniz İş Kanunu kapsamında ise, görevli mahkeme iş mahkemesi olmalıdır. Gemi adamının yabancı bayraklı gemide çalışması durumunda ise, asliye hukuk mahkemesi görevli olmalıdır.

Yabancı bayraklı gemide çalışan gemi adamı, hizmet sözleşmesinden doğan alacakları sebebiyle, gemi alacağı hakkına dayanarak, doğrudan dava açmak yerine, rehinin paraya çevrilmesi yoluyla ilamsız icra takibi yapabilir. Böyle bir durumda, borçlu işverenin takibe itiraz etmesi halinde, alacaklı gemi adamının açacağı itirazın iptali davasında da asliye hukuk mahkemesi görevlidir. Rehinin paraya çevrilmesi yoluyla ilamsız icra takibi yapılmasının temelinde Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen gemi alacağı olsa da, itirazın iptali davasında esas olarak Borçlar Kanunu'nda düzenlenen hizmet sözleşmesinden doğan bir alacağın bulunup bulunmadığı incelenecektir. Bu sebeple, asliye ticaret mahkemesi görevli değildir³⁴.

³³ **Atamer**, 2. Bölüm, s. 485.

³⁴ “Davacı vekili, müvekkilinin ... IMO numaralı ... isimli gemide baş makinist olarak aylık 6.000 USD ücret ile çalışmaya başladığını, müvekkilinin maaş alacağı, sözleşmenin süresinden önce feshi nedeniyle hak kazanılan bakiye süre alacağı, yol masrafı, prim ve izin alacaklarının davalı tarafından ödenmediğini, müvekkilinin alacaklarının tahsili amacıyla İstanbul 12. İcra Müdürlüğü'nün 2012/28904 Esas sayılı dosyası üzerinden taşınır rehinin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapıldığını, borçlunun takibe itirazı üzerine takibin durduğunu, belirterek İstanbul 12. İcra Müdürlüğü'nün 2012/28904 Esas sayılı dosyasına yapılan itirazın iptali ile takibin devamına, borçlunun %20'de az olmamak üzere icra inkar tazminatına mahkum edilmesine karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı, davaya cevap vermemiştir. Mahkemece, evrak üzerinden yapılan

G. SONUÇ

Kanunlarımızda, görevli mahkemenin dava ve talep konusunun esasına uygulanacak hukuk kurallarının niteliğine göre belirlenmesi yargılama tekniğine uygun değildir. Mahkemenin görevli olması dava şartı olup, ön inceleme aşamasında mahkemenin karar vermesi gereken hususlardan biridir (HMK m. 140,1). Ancak, dava veya talep konusunun esasına uygulanacak hukuk kuralları ön inceleme aşamasında her zaman bilinemez. Bunun için mahkemenin esasa ilişkin incelemesi gerekir. Bu durum ise, tahkikat aşamasında görevsizlik kararı verilmesine neden olmaktadır. Tahkikat aşamasında görevsizlik kararı verilmesi ise, zaman ve emek kaybına yol açmaktadır. Kısaca, usul ekonomisi ilkesi ihlal edilmektedir. Bu düzenlemeler yargılama aşamalarının birbirinin içine geçmesi sonucunu doğurmaktadır.

Çalışmada varılan diğer bir sonuç, yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden doğan haklarını, Deniz İş Kanunu uyarınca, iş mahkemelerinde ileri sürememesinin eşitlik ilkesine aykırı olduğudur. Yabancı bayraklı gemilerde çalışan gemi adamları bakımından Deniz İş Kanunu'nun uygulama alanı bağlamında, geminin Türk bayrağı taşıması bir kıstas olmamalıdır. Kanun'un kapsamının belirlenmesi bakımından işverenin Türk hukukuna tâbi olması bir kıstas olarak önerilebilir. Ayrıca, kolay bayrak veya elverişli bayrak tercihinin öntüne geçilmesi gerekir. Türkiye'de işletilen gemilerin Türk bayrağı taşıması için gerekli teşvik

inceleme sonunda; davacının, yabancı bayraklı gemide belirli bir süre hizmet sözleşmesine bağlı olarak çalışan gemide çalıştırılan diğer kişilerden olan baş makinist, davalının ise, gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden doğan alacaklarından sınırsız olarak sorumlu olan donatan olduğu, dolayısıyla taraflar arasındaki temel ilişkinin hizmet aktinden kaynaklandığı, hizmet sözleşmesinin Borçlar Kanunu'nun düzenleme alanına girdiği, davaya konu geminin yabancı bayraklı olması nedeniyle Deniz İş Kanunu hükümlerinin uygulanamayacağı, bu nedenle Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanacağı, davacının taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla ilamsız icra takibi yapmış olmasının mahkemenin görevini tayinde etkili olmayacağı, görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğu gerekçesiyle dava dilekçesinin görev nedeniyle reddine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı deliller ile gerektirici sebeplere göre, davacı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde değildir." 11. HD., E. 2014/10411, K. 2014/13946, T. 15.09.2014 (Karar yayımlanmamıştır).

çalışmaları yapılmalıdır. Bu suretle, hem deniz ticaretinin gelişmesi ve büyümesi sağlanacak hem de gemi adamlarının sosyal hakları korunmuş olacaktır.

Olması gereken hukuk bakımından, gemi adamlarının hizmet sözleşmelerine ilişkin hükümler tek bir kanunda toplanmalıdır. Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan gemi adamlarının hizmet sözleşmelerine ilişkin hükümler, Deniz İş Kanunu'na alınmalıdır³⁵. Türkiye'de faaliyet gösteren gemilerin yarısından fazlasının yabancı bayraklı olduğu gözeticiler, bu gemilerde çalışan işçilerin korunması ve eşitlik ilkesinin sağlanması amacıyla, Deniz İş Kanunu'nun bu gemileri de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir. Böyle bir düzenleme yapılması halinde, esasında iş hukuku uyumsuzluğu olan bütün bu uyumsuzluklar uzmanlık yargı yeri konumunda bulunan iş mahkemelerinde görülecektir. Gemi adamlarına ilişkin yeknesak bir düzenleme yapılması görevli mahkeme tartışmalarına son verecek; mahkemelerin görevsizlik kararı vermesi sebebiyle ortaya çıkan emek ve zaman kaybını ortadan kaldıracaktır.

³⁵ **Atamer**, 1. Bölüm, s. 893; **Atamer**, 2. Bölüm, s. 485.

Kaynakça

- Akil**, Cenk: “Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi”, AÜHFİD Yıl 2008, C. 57 Sa. 3, s. 1-32.
- Alangoya**, Yavuz/**Yıldırım**, M. Kamil/**Deren-Yıldırım**, Nevhis: Medeni Usûl Hukuku Esasları, İstanbul 2011.
- Ansay**, Sabri Şakir: Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara 1960.
- Atamer**, Kerim: “Gemi Adamlarına İlişkin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerinin Kaynakları ve Görevli Mahkeme Sorunu”, İş Dünyası ve Hukuk - Prof. Dr. Tankut Centel’e Armağan, İstanbul 2011, s. 863-906 (**Atamer**, 1. Bölüm).
- Atamer**, Kerim: “Gemi Adamlarına İlişkin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerinin Kaynakları ve Görevli Mahkeme Sorunu”, 2. Bölüm, E-Journal Of Yasar University, Cilt 8, Özel Sayı - 2013, Prof. Dr. Aydın Zevkililer’e Armağan, s. 405-485 (**Atamer**, 2. Bölüm).
- Atamer**, Kerim: “Gemi ve Yük Alacaklısının Haklarının Kullanılmasında Yargılama Usulü ve İcra”, XIV. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (4-5 Nisan 1997), Ankara, 1997, s. 205-254. (**Atamer**, Gemi ve Yük Alacaklısı)
- Aybay**, Rona: “Türk Hukukunda Gemilerin Uyrugu”, Gündüz Ökçün’e Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 47, S. 1-2, s. 83-94.
- Barlas**, Nuray: Gemi Alacaklısı Hakkı Veren Alacaklar ve Gemi Alacaklısı Hakkının Hukuki Niteliği, İstanbul 2000.
- Başterzi**, Fatma: İş Yargısı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1999.
- Berkin**, Necmeddin M.: Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi, İstanbul 1981.
- Bilge**, Necip/**Önen**, Ergun: Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1978.
- Can**, Begüm: Deniz İcra Hukukunda Gemi Alacaklısı Hakkı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011.

- Çağa, Tahir/Kender**, Rayegan: Deniz Ticaret Hukuku I, İstanbul 2010.
- Gökçe**, Erdal: Deniz İş Kanunu'nun Hukuk Sistemindeki Yeri ve Niteliği", İst. BD., C. 82, S. 2, Yıl 2009, s. 739-758.
- Görgün**, Şanal/**Kodakoglu**, Mehmet: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2012.
- Günay**, M. Barış: Türk ve Anglo Amerikan Hukukunda Gemi Alacaklısı Hakkı, Ankara 2009.
- Kaner**, İnci: "Gemi Alacaklısı Hakkı ve Gemi Alacağı", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt, 18, Sayı, 2, Özel Sayı "6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nu Beklerken" 10-11-12 Mayıs 2012 - Sempozyum, 2013, s. 487-491.
- Kar**, Bektaş: Deniz İş Hukuku, Ankara 2012.
- Karlı**, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, İstanbul 2012.
- Köseoğlu**, Bilal: Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması, Ankara 2013.
- Kurt Konca**, Nesibe: "Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Asliye Ticaret Mahkemeleri", TAAD., YIL: 4, S. 15 (EKİM 2013), s.79-125.
- Kuru**, Baki/**Yılmaz**, Ejder/**Arslan**, Ramazan: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2013.
- Mollamahmutoglu**, Hamdi/**Astarlı**, Muhittin/**Baysal**, Ulaş: İş Hukuku, Ankara 2014.
- Muşul**, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2012.
- Ocak**, Uğur: 4857 Sayılı İş Kanunu'na Göre 9, Hukuk Dairesinin Emsal İçtihatlarıyla İşçilik Alacakları, Ankara 2013.
- Okay**, M. Sami: Deniz ticaret Hukuku, C. I, İstanbul 1970.
- Özgenç**, Zeynep: "Gemi Alacaklısı Hakkına Uygulanacak Hukuk Sorunu", İpek Yolu Canlanıyor: Türk-Çin Hukuk Zirvesi, Uluslararası Hukuk Konferansı, Konferans Bildiri Kitabı, Ankara 2013, s. 225-252.
- Özman**, Aydoğan: Deniz Hukuku I, Ankara 2006.
- Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özkes**, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, Ankara 2013.

- Postacıoğlu**, İlhan E.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul 1975.
- Süzel**, Cüneyt: Gemi Alacaklısı Hakkı ve Gemi İpoteği Hakkında 1993 Cenevre Sözleşmesi ve Yeni Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 2012.
- Şahan**, Havva Gül: Kuruluşu İşlevleri ve İşleyişi Bakımından Medeni Yargılama Hukukunda Özel Görevli Mahkemeler, Ankara 2012.
- Toksal**, Baki: Türk Ticaret Kanunu Şerhi C. I, Ankara 1986.
- Türkel**, Doğuş Taylan: Gemi Alacaklısı Hakkının Paraya Çevrilmesi, İzmir 2008.
- Umar**, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2014.
- Üstündağ**, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, C. 1-2, Yerel Mahkemelerde Yargılama, Kanun Yolları ve Tahkim, İstanbul 2000.
- Yılmaz**, Ejder: “Genel Kanun-Özel Kanun İlişkisi (Türk Borçlar Kanunu ve İş Kanunu Bağlamında)”, Sicil İş Hukuku Dergisi, Y. 6, S. 22, Haziran 2011, s. 22-31 (**Yılmaz**, Genel Kanun-Özel Kanun).
- Yılmaz**, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2013 (**Yılmaz**, Şerh).